

Radzyń Podlaski, 8 lutego 2013 r.

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko: Dariusz Magier
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytuł rozprawy doktorskiej.
  - stopień naukowy magistra, specjalność archiwalna – Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 1995 r.
  - dwusemestralne Studia Podyplomowe w zakresie archiwistyki (kurs wyższy) w Instytucie Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, 1997 r.
  - stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii nadany uchwałą Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 1999 r. Tytuł rozprawy: „Szkolnictwo w powiecie radzyńskim w latach 1944-1961”.
3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych.
  - a) od 1 listopada 1995 r. do chwili obecnej – Archiwum Państwowe w Lublinie:
    - 1995-1996 – mł. archiwista;
    - 1997-2006 – p.o. Kierownika Oddziału zamiejscowego w Radzynie Podlaskim;
    - od 2006 do chwili obecnej – Kierownik Oddziału zamiejscowego w Radzynie Podlaskim;
  - b) od 1 września 2004 r. do chwili obecnej – Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach (przed 1.10.2010 r. nosił nazwę Akademia Podlaska w Siedlcach):

- adiunkt w Zakładzie Historii Średniowiecznej i Archiwistyki, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych, Wydział Humanistyczny.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/ artystycznego:

- cykl publikacji poświęconych systemowi biurokratyczno-dokumentacyjnemu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

a) (autor/ autorzy, tytuł/ tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa),

- 1) D. Magier, *Lata 1980-1981 w województwie białkopodlaskim. Wybór teleksów Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej*, Radzyń Podlaski 2006, wyd. Instytut Badawczy „Libra”.
- 2) D. Magier, *Czasoprzestrzeń biurokracji*, [w:] *Człowiek wobec miar i czasu w przeszłości*, red. P. Guzowski i M. Liedke, Kraków 2007, s. 253-263, Wydawnictwo Avalon.
- 3) D. Magier, *W poszukiwaniu źródeł komunistycznej biurokracji*, „Cywilizacja”, nr 23 (2007), s. 99-103.
- 4) D. Magier, *Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Białej Podlaskiej 1975-1990*, [w:] *Dzieje biurokracji na ziemiach polskich*, t. 1, red. I. Łuc, A. Górak, D. Magier, Lublin – Siedlce 2008, s. 553-579, wyd. Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach i Instytut Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.
- 5) D. Magier, *Aparat Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Białej Podlaskiej (1975-1990). Zarys problematyki*, „Rocznik Białkopodlaski”, t. 16 (2008), s. 195-207.
- 6) D. Magier, *System nomenklaturowy partii komunistycznej*, [w:] *Dzieje biurokracji na ziemiach polskich*, t. 3, red. A. Górak, K. Latawiec i D. Magier, Lublin – Siedlce 2010, s. 671-712, wyd. Instytut Historii Akademii

- Podlaskiej w Siedlcach i Instytut Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.
- 7) D. Magier, *Dokumentacja personalna PZPR w praktyce metodycznej archiwów państwowych (exemplum Archiwum Państwowego w Lublinie)*, [w:] *Dzieje. Wojsko. Edukacja. Księga jubileuszowa Profesora Henryka Hermanna w 70. rocznicę urodzin*, red. M. Bednarzak-Libera i J. Gmitruk, Warszawa – Siedlce 2010, s. 285-296, wyd. Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego.
  - 8) D. Magier, *Archiwum Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Białej Podlaskiej*, „Archiwa. Kancelarie. Zbiory”, nr 1 (2010), s. 91-105.
  - 9) D. Magier, *Komitety Miejski i Miejsko-Gminny PZPR w Radzynie Podlaskim w latach 1975-1990 i ich spuścizna aktowa*, „Radzyński Rocznik Humanistyczny”, t. 9 (2011), s. 116-134.
  - 10) D. Magier, *Uniwersum radzyńskich komunistów AD 1975*, „Radzyński Rocznik Humanistyczny”, t. 9 (2011), 208-251.
  - 11) D. Magier, *Podstawowe organizacje partyjne w systemie biurokratycznym Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej*, [w:] *Dzieje biurokracji*, t. 4, red. A. Górak, K. Latawiec, D. Magier, Lublin – Siedlce 2011, s. 783-799, wyd. Instytut Historii Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i Instytut Historii Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach.
  - 12) D. Magier, *Czynności kancelaryjne w komitetach PPR. Przyczynek do badań nad systemami kancelaryjnymi struktur partyjnych w Polsce*, [w:] *Partia komunistyczna w Polsce – struktury, ludzie, dokumentacja*, pod red. D. Magiera, Lublin – Radzyń Podlaski 2012, s. 505-522, wyd. Archiwum Państwowe w Lublinie.
  - 13) *Partia komunistyczna w Polsce*, red. D. Magier, Lublin – Radzyń Podlaski 2012, wyd. Archiwum Państwowe w Lublinie.
  - 14) D. Magier, *Pracownicy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w świetle przepisów Biura Politycznego Komitetu Centralnego z 1983 r.*, „Komunizm: system – ludzie – dokumentacja”, nr 1 (2012), s. 89-100, www.komunizm.net.pl.
  - 15) D. Magier, *System biurokratyczny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w województwie białskopodlaskim w latach 1975-1990*, Siedlce 2013, wyd. Siedleckie Towarzystwo Naukowe.

- b) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Wskazane jako główne osiągnięcia naukowe publikacje są pracami z zakresu archiwistyki, dotyczą przede wszystkim dziejów ustrojowych i organizacji wewnętrznej PZPR, jej systemu kancelaryjnego, obiegu informacji, standardu kancelaryjnego, techniki biurowej oraz procesu archiwotwórczego. Ich podstawą były badania prowadzone równocześnie z procesem archiwalnego opracowywania akt wytworzonych przez różne struktury PZPR, przechowywanych w zasobie Archiwum Państwowego w Lublinie.

Pierwszą z podjętych w ramach tej tematyki pracą, prowadzoną w latach 2004-2006, była edycja źródłowa nietypowego dla ówczesnej kancelarii rodzaju pism zewnętrznych (acznader charakterystycznego dla istoty funkcjonowania partii komunistycznej w drugiej połowie XX w.) – teleksów. Ten sposób wymiany informacji między poszczególnymi strukturami PZPR funkcjonującymi na terenie województwa, a nade wszystko między komitetem wojewódzkim a centralą partii w Warszawie, w celach komunikacyjnych wykorzystywał technologię telegraficzną. Szybkość przekazu a jednocześnie uproszczona do maksimum strona formalna powstającej w jej trakcie dokumentacji sprawiała, że teleksy wykorzystywane były zwłaszcza do przekazywania informacji, które szybko musiały być odebrane i wykorzystane. Dotyczyło to organizacji pracy, ale nade wszystko służyło przekazywaniu wiadomości o sytuacji społeczno-politycznej: nastrojach społecznych, politycznych, bieżącej sytuacji gospodarczej, wydarzeniach z tym związanych, jak np. przebieg wyborów powszechnych. Wszystkie te dane pozyskiwane były przez struktury terenowe, przekazywane do Komitetu Wojewódzkiego (KW), a stamtąd wysyłano je do Komitetu Centralnego (KC). W Warszawie dokonywano scalenia informacji z terenu całego kraju i już w formie przetworzonej rozsyłano je odwrotną drogą do wszystkich KW. Szczęólnego znaczenia informacje teleksowe nabierały w okresach napięć społeczno-politycznych. Wydawnictwo *Lata 1980-1981 w województwie białskopodlaskim. Teleksy Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej* (2006) to reprezentatywny wybór teleksów zawierających szczegółowe informacje o życiu społeczno-polityczno-gospodarczym na terenie województwa białskopodlaskiego w okresie poprzedzającym, obejmującym i kończącym „karnawał Solidarności” oraz o funkcjonowaniu PZPR w tym czasie. Są także doskonałym materiałem do analizy komunistycznej nowomowy zawartej w produktach kancelarii partii i semantycznej specyfiki jej odmiany z lat 1980-1981. Dają możliwość uchwycenia charakterystycznego zjawiska poja-

wiania się słów i wyrażen, które wcześniej w języku komunistów odnoszącym się do realiów PRL nie istniały. Materiały źródłowe podzieliłem na 9 rozdziałów zgodnych z rocznym kalendarzem dwóch prezentowanych lat: *Zima 1980*, *Wiosna 1980*, *Lato 1980*, *Jesień 1980*, *Zima 1980/81*, *Wiosna 1981*, *Lato 1981*, *Jesień 1981*, *Zima 1981*. Znacznym ułatwieniem w poruszaniu się po teleksach powinny być załączone do publikacji indeksy: osobowy oraz geograficzny.

Kolejne dwie prace zostały opublikowane w 2007 r. i dotyczą problematyki sposobu administrowania. Były one wstępem do moich badań nad systemem biurokratycznym PZPR. Pierwsza – *Czasoprzestrzeń biurokracji* – to moja autorska próba wymiarowania biurokracji. Biurokracja realizując określone zadania funkcjonuje w czasie, który bezpośrednio zależny jest od stopnia jej rozwoju, czyli mówiąc potocznie wielkości. Ta ostatnia cecha dowodzi funkcjonowania biurokracji również w przestrzeni. Dwa wzmiankowane czynniki na gruncie biurokracji ściśle łączą się ze sobą tworząc sferę czasoprzestrzeni biurokracji. Podstawową cechą różnicującą formy organizacji życia zbiorowego jest stosunek państwa do społeczeństwa. Czasoprzestrzeni biurokracji nie sposób nie łączyć z cywilizacją danej społeczności ludzkiej (cywilizacja bizantyńska w odsłonie komunistycznej), w ten sposób zagadnienie źródeł cywilizacyjnych badanego obiektu biurokratycznego stanie się pierwszym pytaniem przy ocenie wielkości jego czasoprzestrzeni. Biurokracja, jako struktura funkcjonująca w przestrzeni, posiada swój wymiar. Na gruncie nauk społecznych można oznaczyć go trzema następującymi wielkościami: chwila początkowa, punkt minimum i maksimum oraz horyzont. Czas jest na gruncie biurokracji czynnikiem ściśle związanym z efektywnością jej działań. Oznacza również kontakt z elementem spoza systemu – klientem, co rodzi różnorakie konflikty, zwykle w zakresie rozumowej oceny funkcjonowania organizacji. Słowem czy funkcjonuje ona *dobrze*, czyli szybko załatwia określone sprawy, czy też *źle* (wolno). Miernikami biurokracji w czasie, zaproponowanymi przeze mnie, są: wadliwość, poziom zadowolenia i doskonałość. Te ogólne rozważania dotyczące funkcjonowania biurokracji posłużyły mi do zajęcia się z kolei konkretnym modelem – biurokacją komunistyczną. Praca *W poszukiwaniu źródeł komunistycznej biurokracji* omawia ów fenomen wskazując przyczyny przerostu biurokratycznego w ustroju realizowanym przez Związek Sowiecki i jego satelity.

W latach 2008-2012 realizowałem zagadnienia badawcze skoncentrowane na konkretnych, nie eksploatowanych jeszcze w szerszym zakresie przez naukę historyczną płaszczyznach biurokratycznego funkcjonowania PZPR. Pierwszą z nich, najbardziej zresztą znaną, jest zagadnienie partyjnej nomenklatury kadr – komunistycznej elity obejmującej osoby piastujące stanowiska, których objęcie wymagało rekomendacji partii. Nomenklatura stanowiła

monopolistyczny ośrodek decyzyjny, wewnątrznie zhierarchizowany, poczynając od kadry stołecznej, poprzez regionalne, aż po kierownictwa lokalne. Grupa ta monopolizowała władzę społeczno-polityczno-ekonomiczną, nie podlegała oddolnej kontroli i posiadała liczne przywileje, które wynikały z jej pozycji w strukturze systemu. Formalnie nomenklatura stanowiła wykaz stanowisk kierowniczych w państwie, pozostających w kompetencji decyzyjnej instancji partyjnych. W pracy *System nomenklaturowy partii komunistycznej* (2010) wskazałem na sowieckie wzorce nomenklatury we wszystkich krajach za „żelazną kurtyną”, przeanalizowałem jej strukturę, stan sformalizowania, sposób funkcjonowania oraz wpływ na życie w realiach PRL. Istotnym oparciem dla prowadzonej narracji było zamieszczenie w formie aneksu ramowych wykazów nomenklaturowych poczynając od stanowisk objętych nomenklaturą KC, poprzez przykład nomenklatury komitetu wojewódzkiego, miejskiego, gminnego i zakładowego.

Kolejnym zagadnieniem ustroju PZPR rozpatrywanym przeze mnie w skali ogólnopolskiej była problematyka podstawowych organizacji partyjnych – najniższego, zasadniczego ogniwa partii komunistycznej w PRL. Praca *Podstawowe organizacje partyjne w systemie biurokratycznym Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej* (2011) jest pierwszą po 1989 r. publikacją naukową podejmującą to zagadnienie. Przybliżam w niej współczesnemu obserwatorowi charakter wzajemnych relacji zachodzących wewnątrz PZPR z punktu widzenia jej najniższych szczebli, czyli z poziomu najliczniejszej warstwy członków, odtwarzam ścieżkę dokumentującą ich działalność oraz omawiam miejsca, zadania, rolę oraz znaczenie podstawowych organizacji partyjnych w strukturze partii.

Zdając sobie sprawę, jak ważnym elementem rozbudowanej struktury PZPR byli ludzie, podjąłem badania nad istotą członkostwa i problemem pracy zawodowej w komitetach partii, czyli zagadnieniem tzw. aktywu i aparatu partyjnego. Polityka kadrowa była jedną z głównych form i metod sprawowania władzy przez partię komunistyczną w PRL. Publikacja *Pracownicy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w świetle przepisów Biura Politycznego Komitetu Centralnego z 1983 roku* (2012) omawia prawa i obowiązki pracowników PZPR wynikające z nowych przepisów w tym zakresie, jakie pojawiły się po kryzysie politycznym z lat 1980-1981. Z przeprowadzonej przeze mnie analizy wynika jednoznacznie, że etatowa praca w partii komunistycznej wiązała się z rozlicznymi przywilejami płacowo-socjalnymi, przede wszystkim zaś to w rękach pracowników PZPR, a nie urzędników państwowych, znajdowała się realna władza w państwie. Praca ta stanowiła niejako historyczne dopełnienie archiwalnej rozprawy *Dokumentacja personalna PZPR w praktyce metodycznej archiwów państwowych (exemplum Archiwum Państwowego w Lublinie)* (2010).

W swojej pracy pt. *Czynności kancelaryjne w komitetach PPR. Przyczynek do badań nad systemami kancelaryjnymi struktur partyjnych w Polsce* (2012) udowadniam, że system i standard kancelaryjny PZPR zostały ukształtowane jeszcze w okresie funkcjonowania Polskiej Partii Robotniczej. Umocowywanie biurokratyczne partii komunistycznej w powojennej Polsce rozpoczęło się wraz z wypieraniem administracji niemieckiej przez wojska sowieckie i opanowywaniem przez komunistów kolejnych struktur władzy. Kancelarie komitetów partii stały się zupełnie nowym tworem, nie mającym odpowiednika w okresie konspiracyjnym jej funkcjonowania w latach 1918-1944. W realiach państwa komunistycznego komitety partii nabrały cech placówek quasi-urzędowych, które musiały nie tylko prowadzić korespondencję i załatwiać interesantów, ale także skupiać się na kwestii wytwarzania dokumentacji z powodu zadań „państwowotwórczych” wykonywanych przez partię. Wychodząc od tradycji kancelaryjnych, jakie złożyły się na pracę komitetów PPR, przedstawiam podstawowe informacje na temat sposobu i technik wykonywania czynności kancelaryjnych w strukturach PPR, które były kontynuowane przez PZPR.

Zajmując się ogólnymi problemami biurokratycznego funkcjonowania PZPR próbowałem jednocześnie wykorzystywać wyniki prowadzonych badań w odtwarzaniu działalności konkretnych komitetów. Jako model jednorodnej struktury partii wybrałem teren województwa białkopodlaskiego z lat 1975-1990, któremu poświęciłem szereg pionierskich w tym zakresie prac. Pierwszą z nich był artykuł *Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Białej Podlaskiej 1975-1990* (2008), który stanowił pierwszą próbę usystematyzowania wiedzy o wojewódzkiej instancji partii komunistycznej w Białkopodlaskiem. Przedstawiłem tam podstawowe informacje nt. struktury organizacyjnej KW oraz jego systemu kancelaryjnego i obiegu dokumentacji. Bliską tematycznie pracą był *Aparat Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Białej Podlaskiej (1975-1990). Zarys problematyki* (2008), w której zarysowałem najważniejsze elementy charakteryzujące pracowników politycznych białskiego KW. Za istotny uważam – zamieszczony w aneksie – pierwszy wykaz członków aparatu białskiego KW PZPR, który ma walor nie tylko poznawczy, ale może stanowić podstawę źródłową do dalszych badań. Obraz systemu archiwotwórczego KW PZPR w Białej Podlaskiej dopełnił artykuł *Archiwum Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Białej Podlaskiej* (2010), który jako jeden z pierwszych podejmuje zagadnienie archiwów partyjnych. Dokumentacja wytwarzana przez partię komunistyczną po II wojnie światowej wchodziła w skład polskiego dziedzictwa archiwalnego, jednakże archiwa partii nie podlegały nadzorowi państwowej sieci archiwalnej. Najpierw miały one charakter składnic akt, a od 1955 r. zostały przejęte przez wydziały propagandy komitetów wojewódzkich PZPR i wkrótce przekształcono je w archiwa

komitetów wojewódzkich partii. Zadanie zabezpieczania dokumentacji wytworzonej przez struktury partii komunistycznej w Polsce nadzorowały kolejno: Wydział Historii Partii przy KC PPR, Archiwum KC PZPR, zaś od 1971 r. Centralne Archiwum KC PZPR. Wraz z archiwami komitetów wojewódzkich tworzyło ono sieć archiwów PZPR, z własnymi przepisami, kadrą oraz metodyką archiwalną. W swojej pracy szczegółowo przedstawiam działalność komórki organizacyjnej, jaką stanowiło archiwum komitetu wojewódzkiego partii, omawiam zasady jego podległości funkcjonalnej i merytorycznej, przejmowanie, opracowanie i przechowywanie akt, środki ewidencyjne, warunki lokalowe, system szkoleniowo-kontrolny oraz charakteryzuję wpływ, jaki na pracę kancelaryjną i archiwalną miał personel archiwum.

Swoich zainteresowań nie ograniczałem tylko do KW, lecz zajmowała mnie także pragmatyka działania komitetów pierwszego stopnia PZPR. Praca *Komitety Miejski i Miejsko-Gminny PZPR w Radzynie Podlaskim w latach 1975-1990 i ich spuścizna aktowa* (2011) jest typową archiwalną rozprawą nt. dziejów ustrojowych aktotwórcy – syntezą struktury organizacyjnej radzyńskiej PZPR, czyli Komitetu Miejskiego przekształconego w 1982 r. w Komitet Miejsko-Gminny. Ponadto w artykule zawarłem charakterystykę spuścizny aktowej tych struktur oraz dokładne wykazy członków władzy wykonawczej radzyńskiej PZPR w latach 1975-1990.

Inny, bo publikacji kopii materiału archiwalnego, charakter ma praca *Uniwersum radzyńskich komunistów AD 1975* (2011). Z uwagi na to, że partia z założenia miała obejmować każdy wymiar ludzkiego życia, realizacja tej idei oznaczała istnienie osobnego uniwersum komunistycznego, świata podporządkowanego wyłącznie ideologii marksistowsko-leninowskiej i wcielającej ją w życie strukturze. Każdy komitet PZPR tworzył w ten sposób swoistą, odrębną galaktykę, a wszystkie one składały się na polskie uniwersum komunistyczne. Przedstawiony w publikacji dokument zatytułowany „Mapa polityczna m. Radzyna Podlaskiego” z 1975 r. stanowi przykład całościowego obrazu władzy komunistycznej instancji pierwszego stopnia: jej podstaw materialnych, organów, elit, decydentów i wykonawców, podmiotów wspierających i agitatorów.

Odczuwając niedosyt w zakresie literatury naukowej podejmującej zagadnienie biurokratycznych wyznaczników funkcjonowania PZPR, w roku 2011 zorganizowałem dużą konferencję naukową, której plonem była praca zbiorowa pod moją redakcją, wydana nakładem Archiwum Państwowego w Lublinie, pt. *Partia komunistyczna w Polsce. Struktury, ludzie, dokumentacja* (2012). Książka zawiera prace ponad trzydziestu autorów, dotyczące różnych aspektów dziejów ustrojowych partii komunistycznej w Polsce w latach 1918-1990, czyli

funkcjonujących w tym czasie struktur Komunistycznej Partii Robotniczej Polski, Komunistycznej Partii Polski, Polskiej Partii Robotniczej oraz Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Powstała w ten sposób jedna z podstawowych pozycji podejmujących tematykę organizacji partii komunistycznej w Polsce, oglądanej przez pryzmat zarówno poszczególnych jej struktur, losów działaczy (szczególnie centralnego i lokalnego), jak i pracy kancelarii i archiwów. Stanowi ona także swego rodzaju informator niezbędny do poznania specyfiki źródłowej olbrzymiej pozostałości aktowej po partii komunistycznej. Innym efektem konferencji i wydawnictwa zbiorowego, było powstanie nowego, internetowego rocznika naukowego pt. „Komunizm: system – ludzie – dokumentacja” (www.komunizm.net.pl), które z założenia ma pełnić rolę integrującą środowisko badaczy komunizmu, zarówno z kraju, jak i z zagranicy. Pierwszy numer pisma został opublikowany 20 grudnia 2012 r.

Ten etap swoich zainteresowań badawczych zakończyłem i podsumowałem monografią *System biurokratyczny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w województwie białskopodlaskim w latach 1975-1990* (2013). Biurokracja jest w tej pracy rozumiana jako zbiór zasad dotyczących funkcjonowania techniki i organizacji administracyjnej oraz ogół ludzi wprowadzających je w życie. Wydzieliłem wojewódzką organizację PZPR – która stanowi tytułowy system – i poddałem ją analizie pod względem zarządzania strukturami, które muszą stosować się do szczegółowych reguł i przepisów ustawionych przez władze zwierzchnie, zaś ludzi struktury te obsługujących starałem się pokazać jako biurokratów wykonujących to, co te reguły i przepisy nakazywały im czynić. Praca zbudowana została z czterech części. Pierwsza, zatytułowana *Struktura i ludzie*, omawia organizację wojewódzkiej struktury PZPR w Białkopodlaskiem poczynając od podstawowych organizacji partyjnych, poprzez instancje pierwszego stopnia, KW, aż po trudne do zdefiniowania struktury pomocnicze, jakimi były rejonowe ośrodki pracy partyjnej. Ponadto przybliży zasady członkostwa partii komunistycznej i poddaje analizie dwie główne grupy jej członków – aparat i aktyw. Celem drugiej części, *Partia jako model biurokratyczny*, jest zaprezentowanie głównych płaszczyzn biurokratycznego funkcjonowania PZPR, które determinowały jej działalność. Omówiony w niej został fenomen komunistycznej biurokracji, nomenklatura kadr, całkowicie nowatorsko ujęte: przepływ informacji pomiędzy poszczególnymi elementami rozbudowanej struktury, niesamowicie szeroki i dopracowany w najdrobniejszych szczegółach system doskonalenia kadr i wreszcie zasady finansowania partyjnej działalności. Część trzecia, która nosi tytuł *Partia jako archiwotwórca*, prezentuje system kancelaryjny białskopodlaskiej organizacji PZPR wraz z typami wytwarzanej dokumentacji, sposobami redagowania i uwierzytelniania pism, i techniką biurową oraz podstawowe cechy komunistycznej nowomowy w kancelarii. Prze-

analizowany także został proces archiwizacji, a w jego zakresie stosunek PZPR do prawa archiwalnego, charakterystyka klasyfikacji i kwalifikacji dokumentacji partyjnej, metody opracowywania akt czy zasady funkcjonowania archiwum partyjnego. Integralną częścią książki jest aneks zawierający kilkanaście normatywów szczebla wojewódzkiego i lokalnego, porządkujących informacje z zakresu funkcjonowania białskopodlaskiej organizacji PZPR, które nie tylko wyjaśniają działalność omawianego systemu biurokratycznego, ale także stanowią pierwszą tych materiałów źródłowych edycję.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych).

Inne zainteresowania badawcze koncentrowałem głównie w trzech zasadniczych kierunkach: a) oświaty w okresie powojennym (spuścizna po doktoranckim okresie badań naukowych); b) dziejów komunizmu w Polsce (co niejako stanowiło naturalną konsekwencję badań nad kancelarią PZPR) oraz c) archiwistyki.

a) Odnośnie oświaty opublikowałem pięć istotnych, w moim przekonaniu, prac, które charakteryzują charakter przemian oświatowych po 1944 r.: *Szkoła i rewolucja. Szkolnictwo w powiecie radzyńskim w latach 1944-1961* (2002) to monografia stanowiąca wzbogaconą wersję dysertacji doktorskiej; *Realizacja ustawy o likwidacji analfabetyzmu w powiecie radzyńskim (1949-1951)* z 2004 r. mierzy się z rzeczywistym efektem ogólnopolskiej akcji likwidacji analfabetyzmu w skali mikro, czyli powiatu; *Istota przemian oświatowych w Polsce w latach 1944-1961* (2006) to artykuł, który podsumowuje charakter powojennych przemian oświatowych w zakresie ogólnopolskim; *Jaką świadomość kształtowała oświata Polski stalinowskiej? Ustrój szkolnictwa w pierwszych latach Polski Ludowej* (2007) jest pracą, która skupia się na ogólnych przekształceniach programowo-ideowych oświaty w Polsce w efekcie przejęcia władzy przez komunistów; wreszcie artykuł recenzyjny *Ateistyczna szkoła wyznaniowa* (2008) to rozważania na temat quasi-religijnych inklinacji marksizmu-leninizmu zaszczerpianego w polskich szkołach po 1944 r., prowadzone przy okazji recenzowania książki Mieczysława Ryby pt. *Szkoła w okowach ideologii* (Lublin 2006).

b) Dzieje ruchu komunistycznego w Polsce podejmowałem głównie w niewyeksplloatowanym dotychczas zakresie regionalnym, odkrywając dla nauki historycznej źródło archiwalne, jakie stanowią akta spraw prokuratorskich i sądowych Sądu Okręgowego w Białej Podlaskiej z lat 1919-1931, a po jego likwidacji – Sądu Okręgowego w Siedlcach Wydziału Zamiejscowego w Białej Podlaskiej z lat 1932-1939. Fakt penalizacji

działalności komunistycznej przez prawodawstwo polskie w okresie międzywojennym sprawił, że akta wymiaru sprawiedliwości stanowią w dziedzinie badań nad przenikaniem propagandy komunistycznej do najmniejszych grup społecznych w II Rzeczypospolitej nieocenione źródło. W oparciu o powyższe materiały archiwalne powstały takie publikacje poszerzające dotychczasową wiedzę historyczną jak: *Aktywność komunistyczna w regionie białskopodlaskim 1918-1938* (2005), która wskazywała obszary objęte szczególną aktywnością ruchu komunistycznego, zawierając także wizualizując tych rozważań w postaci autorskich map; *Kolaboracja z bolszewikami w regionie białskopodlaskim w sierpniu 1920 roku – skala, motywy, konsekwencje oraz Społeczności lokalne regionu białskopodlaskiego wobec władzy sowieckiej w sierpniu 1920 roku w świetle akt instytucji wymiaru sprawiedliwości II RP* (2006) to artykuły poświęcone problematyce sprzyjania bolszewikom w okresie ich najazdu na północną Lubelszczyznę w sierpniu 1920 r.; *Korespondencja Enii Edelman. Materiały do badań nad działalnością komunistyczną w zakładach karnych II Rzeczypospolitej na przykładzie Siedlec i Białej Podlaskiej* (2006) – przyczynkarska praca podejmująca szerzej niezbadane jeszcze zagadnienie tzw. uniwersytetów komunistycznych, czyli działalności komunistycznej w zakresie pozyskiwania zwolenników i formacji sympatyków prowadzonej wśród osadzonych w zakładach karnych; wreszcie *Archiwum Komitetu Okręgowego Komunistycznej Partii Polski w Siedlcach* (2006) – publikacja źródła, jakim jest unikatowy spis inwentaryzacyjny zawartości archiwum siedleckiego KO KPP, przechwyconego przez policję w 1929 r. Całościowy obraz funkcjonowania komunistów w obrębie jednego powiatu, wraz z wyliczeniem osób zaangażowanych w działalność tej konspiracyjnej partii, zawiera publikacja *Komuniści w powiecie radzyńskim w latach 1918-1944* (2008).

W swoich pracach starałem się pokazywać, że komunizm w Polsce przed II wojną światową nie ograniczał się jedynie do KPRP/KPP, jej odpowiedników dla ludności pochodzenia rusińskiego: Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi i Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy, czy przybudówek takich jak Komunistyczny Związek Młodzieży Polski lub Międzynarodowa Organizacja Pomocy Rewolucjonistom, tzw. „Czerwona Pomoc”. Komuniści starali się wykorzystywać także legalnie działające organizacje, takie jak: Niezależna Partia Chłopska, Zjednoczenie Lewicy Chłopskiej „Samopomoc”, Ukraińska Partia Socjaldemokratyczna, ukraiński Związek Włościański Sel-Sojuz, Białoruska Włościańsko-Robotnicza Hromada. Analizuję to zjawisko w publikacji *Zjednoczenie Lewicy Chłopskiej „Samopomoc” w opinii władz państwowych II Rzeczypospolitej* (2008), przy okazji edycji źródła archiwalne-

go, jakim jest analiza ideowego oblicza ZLCh „Samopomoc” przeprowadzona przez analityka policyjnego na potrzeby rozprawy sądowej w 1930 r.

W ostatnich latach przeniósłem swoje zainteresowania na okres powojenny, w którym absorbowala mnie zwłaszcza ideologia panowania systemu komunistycznego oraz budowanych przezeń zrębów państwa. Pierwsze z zagadnień podejmuje artykuł *Cnoty republikańskie i patriotyzm w PRL* (2010), w którym udowadniam, że pewne zdeformowane cechy republikanizmu wewnątrz struktury kierującej maszynami władzy mieszały się w PRL z „centralizmem demokratycznym” partii komunistycznej i nomenklatury, nie rodząc nadziei na ich ewoluowanie w kierunku zasad klasycznej republiki. Epatowanie patriotyzmem było zaś jedynie koniunkturalnym podejściem komunistów wykorzystujących uczucia polskiego narodu do własnych celów: najpierw legitymizacji swojej władzy, potem wymuszania posłuszeństwa, ukierunkowywania pracy, czy – wreszcie – utrzymania przywództwa i przywilejów. Ewolucja propagowanego patriotyzmu w kolejnych etapach istnienia PRL oznaczała jedynie instrumentalne wykorzystanie go do utrzymania ustrojowego status quo. Zmieniał się, jak zmieniała się forma komunistycznej władzy, przybierająca postać adekwatną do aktualnej kondycji kontrrewolucji polskiego społeczeństwa – od krwawego terroru okresu stalinizmu, poprzez „odwilż” i autorytarny okres „małej stabilizacji”, rządy wojskowej junty, aż do łagodniejszej formy totalitaryzmu okresu schyłkowego.

Z kolei temat badawczy: PPR w powiecie siedleckim, stał się dla mnie pretekstem do opracowania wzorcowego modelu opisywania dziejów i sposobu funkcjonowania partii przejmującej władzę na niesprzyjających terenach południowego Podlasia, w oderwaniu od metodologii marksizmu historycznego obowiązującego w PRL. Praca zatytułowana *Polska Partia Robotnicza w powiecie Siedlce. Paradygmat badawczy na czasy po komunizmie* (2012) to propozycja szerszego spojrzenia na PPR – tej nowej organizacyjnie, lecz w gruncie rzeczy kontynuacji przedwojennej prosowieckiej partii realizującej politykę Związku Sowieckiego w Polsce. Stanowiła też dopełnienie uwag i propozycji metodologicznych w zakresie badań nad komunizmem, które zrodziła lektura niektórych prac historyków młodego pokolenia dotyczących partii komunistycznej, jakie wcześniej wyraziłem w artykule recenzyjnym *Interpretacje interpretacji. Kilka uwag o metodologii i heurystyce na kanwie artykułu Marcina Gomółki „Komunistyczna Partia Polski w powiecie łukowskim” („Rocznik Białkopodlaski”, t. 12/2004, s. 77-95)* (2005).

c) Trzecia część mojej aktywności naukowej związana była z problematyką archiwalną, stanowiącą przedmiot zainteresowania naukowego w obu moich miejscach zatrudnienia. Zaakcentowałem swój udział we wszystkich trzech tradycyjnych dziedzinach

archiwistyki. W zakresie metodyki archiwalnej podejmowałem zagadnienia pragmatyki funkcjonowania państwowej sieci archiwalnej, które zawarłem w artykułach *Oddział terenowy archiwum państwowego w środowisku lokalnym* (2001) oraz *Regionalna rola archiwum państwowego w epoce postindustrialnej* (2009). Ponadto upubliczniłem w formie artykułu najbardziej charakterystyczny efekt pracy badawczej archiwisty – wstęp do inwentarza zespołu archiwalnego, który znaleźć można w pracy *Miejska Rada Narodowa i Urząd Miejski w Radzynie Podlaskim (1973-1990). Dzieje ustrojowe i spuścizna archiwalna* (2012). Innym rodzajem prac z zakresu pragmatyki archiwalnej były katalogi wystaw i prezentacji multimedialnych. Pierwszym, jaki opracowałem, nosi tytuł *Afisz okupacyjny. Rok 1942 w Białej Podlaskiej* (2009) i zawiera afisze władz okupacyjnych rozwieszane przez bialski Magistrat. Do katalogu wybrałem komplet afiszów z jednego, reprezentatywnego 1942 r., opatrując je wstępem. Drugim wydawnictwem tej kategorii jest katalog wystawy multimedialnej *Zabić śmiechem! Satyra antysolidarnościowa 1980-1981* (2011). Ten swoisty album zawiera blisko setkę rysunków satyrycznych rozprowadzanych przez struktury PZPR, których celem było zniechęcenie społeczeństwa do ruchu solidarnościowego i ośmieszenie go. Katalog poprzedziłem wstępem, który przybliży ówczesną sytuację społeczno-polityczną oraz charakteryzuje prezentowany materiał archiwalny. Zupełnie nowatorskim przedsięwzięciem była praca, której efektem jest książka napisana przeze mnie wspólnie z Arturem Rogalskim pt. *Skorowidz do akt Jana Sariusza Mnińskiego notariusza powiatu radzyńskiego (1812-1815)* (2011). Zapoczątkowuje ona cykl wydawniczy SKOROWIDZ, którego ideą jest sporządzanie, a następnie publikowanie, skorowidzów osobowych do różnych zespołów archiwalnych (lub ich fragmentów) w połączeniu z informacjami na temat dziejów ustrojowych twórców zespołów oraz innymi elementami wstępu do inwentarza. W ten sposób publikacja tworzy nową jakość łączącą walory pomocy archiwalnej wyższego rzędu z przewodnikiem po zespole. Kolejną pozycją z cyklu SKOROWIDZ jest praca mego autorstwa zatytułowana *Skorowidz do rejestru mieszkańców miasta Radzyna Podlaskiego z lat 1931-1939* (2013). Publikacja zawiera spis wszystkich mieszkańców Radzyna Podlaskiego, którzy zostali ujęci w rejestrze mieszkańców miasta wprowadzonym na mocy nowego prawa meldunkowego w latach 1931-1939. Skorowidz poprzedziłem obszernym wstępem, w którym w sposób syntetyczny omówiłem sytuację społeczno-gospodarczą miasta w okresie międzywojennym, prawo meldunkowe, zamieściłem archiwalną charakterystykę źródeł, które stały się podstawą do opracowania skorowidza, oraz opisałem sposób, w jaki został on sporządzony. Przy okazji efekty pracy nad tym wydawnictwem posłużyły mi do opracowania unikalnego planu dawnego Radzyna Podlaskiego, wraz z odtworzeniem

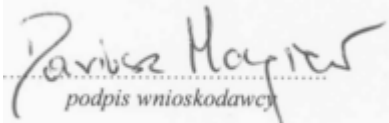
przedwojennych nazw ulic i ich układu przestrzennego, całkowicie unicestwionych po 1944 r. Plan ten został załączony do książki.

W dziedzinie teorii archiwalnej moje zainteresowania koncentrowały się wokół wyzwań, jakie niesie dla archiwistyki współczesna rewolucja technologiczna w zakresie pracy kancelaryjnej i sposobów dokumentowania działań. Efektem tych zainteresowań są publikacje: *Archiwistyka wobec wyzwań świata cyfrowego* (2010) i *Selekcja archiwalna jako konstruowanie zasobu źródeł historycznych* (2011). Ten ostatni artykuł został napisany w wspólnie z Arturem Górakiem i stanowi plon wystąpienia wygłoszonego przez nas podczas XVIII Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Olsztynie w 2009 r. W kręgu tej problematyki pozostaje także praca *Отношение архивоведения к цифровой революции (польские вызовы а опыт Запада)*, przyjęta do druku w rosyjskim czasopiśmie naukowym „Докмент. Архив. История. Современность” (Выпуск 13, сборник научных трудов, отв. редактор А.В. Черноухов. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2013). Postęp digitalizacji archiwaliów i ich ogólna dostępność cyfrowa będzie wymuszać zmiany w pracy historyka i archiwisty. Dostępność w sieci pełnotekstowych baz danych, w których dostępna jest również treść dokumentów, redukuje w pewien sposób rolę archiwów. Na poziomie wyszukiwania zanika waga rodzajów źródeł, typów archiwów, aktotwórców czy zespołów. Po sformułowaniu zapytania użytkownik otrzymuje treść dokumentu. Niektórzy badacze nadają temu miano „przezroczystego archiwum”, w którym pozornie nie dzieli użytkownika od informacji zawartej w dokumencie. Nowa technika wyszukiwania zbiorów zmienia pracę historyków w dwóch aspektach: redukuje społeczne znaczenie archiwów względem historyków oraz pracy archiwistów związanej z opracowywaniem akt. Dotychczasowy model pragmatyki archiwalnej będzie się zmieniać przygotowując nową rolę archiwisty w realiach świata cyfrowego, w owym „bezgranicznym archiwum” (*infinite archive*).

Na gruncie archiwoznawstwa prowadziłem badania dotyczące materiałów archiwalnych – *Źródła do dziejów regionu białskopodlaskiego przechowywane i kształtowane przez Oddział AP w Radzynie Podlaskim* (2002), archiwów – *Oddział APL w Radzynie Podlaskim – zasób i jego udostępnianie* (2003), jak również archiwistów – *Archiwistyka Jana Riabinina* (2012).

W ostatnim czasie, widząc wpływ postmodernistycznej metodologii na funkcjonowanie historii i jej nauk pomocniczych, szerzej zainteresowały mnie, wspomniane już wcześniej, przewartościowania na gruncie archiwalnym. W ten sposób zrodził się pomysł wykreowania nowego działu archiwistyki, który znacznie poszerzyłby jej spojrzenie na wyzwania przed nią stojące w kontekście historiografii wzbogaconej postmodernistycznym widzeniem świata.

Tym proponowanym przeze mnie nowym działem archiwistyki jest archiwozofia, której sens wyłożyłem w pracy *Czas archiwozofii* (2011). Archiwozofia jest w moim ujęciu refleksją nad myślą i ideą archiwalną widzianą przez pryzmat kultury ludzkiej, postrzeganiem archiwów, archiwaliów, ich dziejów, teorii i rozwiązań metodycznych poprzez osobiste doświadczenia archiwistów i klientów sieci archiwalnej, ujęciem uniwersalistycznym archiwistyki wraz z próbą poszukiwania sensu funkcjonowania i przewidywania kierunku przeobrażeń archiwów i myśli archiwalnej, aż po próby określania prawidłowości, które tym rozwojem rządzą czy wreszcie elementy archiwistycznej futurologii. Słowem „moja” archiwozofia to po prostu filozofia archiwistyki, uciekająca od dyskusji nad pragmatyką postępowania z dokumentacją ku rozważaniom metaarchiwalnym. Dziedzina archiwistyki, dla której nie ma przeszłości i aktualnie istniejącego świata archiwalnego (archiwoznawstwo, teoria i metodyka), lecz jest idea archiwalna przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, stanowiąca jeden świat wszecharchiwalny. Dyskusja w środowisku archiwalnym zainicjowana tą ideą zaowocowała zaproszeniem mnie przez organizatorów VI Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich we Wrocławiu do stworzenia i poprowadzenia panelu poświęconego archiwozofii. Panel odbył się 6 września 2012 r.

podpis wnioskodawcy